

**وضعیت مصرف و توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر در شهرستان ایلام
(سیمای اپیدمیولوژیک اعتیاد در شهرستان ایلام)**

(صص: ۱۶۶-۱۸۱)

پروانه دانش^۱
علی فیض‌اللهی^۲
سعیده حیدری^۳

چکیده

مطالعه‌ی حاضر، به منظور دستیابی به شناختی توصیفی و تحلیلی از میزان شیوع مصرف مواد مخدر در سطح شهرستان ایلام انجام شده و درصدد است میزان و گستره‌ی شیوع مصرف مواد مخدر، مهم‌ترین انواع مواد مخدر مصرفی و پراکندگی توزیع مصرف مواد مخدر مصرفی در نواحی چهارده‌گانه‌ی شهر ایلام را بررسی نماید. بدین منظور با استفاده از روش تحقیق شیوع‌شناسی توصیفی و با استفاده از ابزار پرسش‌نامه‌ی مبتنی بر چک لیست و شیوه‌ی نمونه‌گیری صید-صید مجدداً توأم با نمونه‌گیری گلوله‌برفی به گردآوری داده‌ها از معتادان مراجعه‌کننده به مراکز درمانی و کمپ‌های ترک اعتیاد پرداخته است. سپس، به مدد فرمول آماری فوق‌هندسی تعداد جمعیت پنهان معتادان محاسبه، تعداد تخمینی معتادان واقعی در سطح شهرستان را برآورد نموده است. نتایج کلی تحقیق نشان می‌دهد که اعتیاد در شهرستان ایلام به عنوان پدیده‌ای مذکرگزین، جوان‌گزین، مجردگزین، شهرنشین‌گزین، کم‌سوادگزین و قشر متوسط‌گزین عمل نموده و روندی تصاعدی و بی‌وقفه داشته و رشد آن در دهه‌ی ۷۰ آغاز و در دهه‌ی ۸۰ سرعت گرفته و نوعی جابه‌جایی از مصرف مواد سنتی (نظیر تریاک) به سمت مواد مخدر جدید صنعتی و آشپزخانه‌ای (نظیر شیشه و کراک) در حال رخ دادن است. برآورد می‌شود تعداد معتادان شهرستان حدود ۷ هزار نفر و میزان شیوع اعتیاد ۵/۱ درصد به ازای جمعیت ۱۵ سال به بالا باشد.

واژگان کلیدی: شیوع اعتیاد، سوء مصرف مواد مخدر، جمعیت پنهان، روش صید و بازصید

p_danesh@pnu.ac.ir
alifaizolah@yaho.com
Saeideh483@gmail.com

* استاد یار دانشگاه پیام نور تهران
** دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی و مربی دانشگاه ایلام
*** کارشناس ارشد مطالعات زنان و کارمند سازمان بیمه سلامت استان ایلام.

مقدمه و بیان مسأله

افزایش سرسام‌آور مصرف مواد مخدر در جهان و قاچاق روزافزون این مواد، گستره و تنوع مواد مخدر طبیعی و صنعتی، آن را به تجارتی پرسود تبدیل کرده است. به طوری که «این تجارت پرسود با بیش از ۱۶۰۰ میلیارد دلار گردش مالی در جهان، اقتصاددانان را بر آن داشته است که آن را به لحاظ اقتصادی پس از تجارت نفت، توریسم و سلاح، در رده‌ی چهارم قرار دهند» (هاشمی، ۱۳۸۳: ۱۳۳). قاچاق مواد مخدر در اسناد سازمان ملل متحد «جزو چهار بحران کنونی تهدیدکننده‌ی انسان‌های قرن بیست و یکم به‌شمار آمده و پس از بحران‌های هسته‌ای، جمعیتی و زیست محیطی قرار گرفته است» (همان، ۳۶). آمار روزافزون مصرف مواد مخدر در جهان به گونه‌ای است که شیوع آسان آن را پس از غذا در رده‌ی دوم مواد مصرفی انسان، قرار داده است. لودوینگ از سم شناسان معروف دنیا می‌گوید: «اگر غذا را مستثنی کنیم، هیچ ماده‌ای در روی زمین نیست که به اندازه‌ی مواد مخدر این چنین آسان وارد زندگی ملت‌ها شده باشد» (نوری، ۱۳۸۸: ۵۰).

طبق اسناد دفتر مبارزه با جرم و مواد مخدر سازمان ملل متحد، بیشترین آمار مصرف‌کنندگان مواد افیونی به آسیا تعلق دارد. مطالعه‌ای که در سال ۱۹۹۹ میلادی با همکاری دفتر مبارزه با جرم و مواد مخدر سازمان ملل متحد انجام گرفته است، نشان می‌دهد که میانگین شیوع مصرف در جهان ۰/۴ درصد کل جمعیت ۱۵-۶۴ ساله است؛ اما در ایران میزان شیوع مصرف مواد مخدر بالاتر از میانگین جهانی؛ یعنی ۲/۸ درصد جمعیت ۱۵-۶۴ ساله است که به معنای رشد بسیار بالای شیوع مصرف مواد در ایران است. این در حالی اتفاق می‌افتد که در سال ۲۰۰۷ میلادی حدود ۸۱ درصد کشف و مصادره‌ی تریاک، ۲۳ درصد مرفین و ۱۹ درصد هرویین در جهان به وسیله‌ی ایران صورت گرفته است. در حالی که پاکستان نیز از همسایگان افغانستان محسوب می‌شود، میزان مصرف اپیوئید در پاکستان ۰/۷ درصد پایین‌تر از میانگین منطقه‌ای است (UNODC, ۲۰۰۸).

هم‌چنین، در سال ۲۰۰۹ میلادی ایران «۴۱ درصد کشفیات و مصادره‌ی هرویین و مرفین در جهان را به خود اختصاص داده است؛ در حالی که سهم قاره‌ی آسیا از کشف و مصادره‌ی این مواد ۵۳ درصد بوده است و نیز میزان کشف و مصادره‌ی تریاک توسط ایران ۸۹ درصد از کل کشفیات، را به خود اختصاص داده است» (۶۴-۶۳: UNODC, ۲۰۱۱). طبق همان گزارش، «تعداد معتادان تزریقی در ایران بین ۶۰ هزار تا ۸۰ هزار نفر برآورد شده که از این تعداد حدود ۱۵ هزار تا ۲۰ هزار نفر به وپروس اچ.آی.وی آلوده هستند» (همان: ۵۵).

چنان‌که پیداست، در حال حاضر در کشور ما مصرف مواد مخدر افزایش شدیدی داشته و آن را به یکی از مسائل اجتماعی عمده تبدیل کرده است. «براساس آمارها در سال ۱۳۸۲ سن آغاز سوءمصرف مواد مخدر در کشور، به ۱۴ تا ۱۶ سال رسیده است» (میرسلیمانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۵۶).

هم‌چنین، بر اساس آمارگیری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در سال ۱۳۸۰ و دفتر مدارک رسمی سازمان ملل متحد «حداقل ۳ میلیون و ۷۶۱ هزار نفر مصرف کننده‌ی مواد افیونی داشته‌ایم و... میزان رشد سالانه‌ی اعتیاد یا نرخ بروز در کشور ۸ درصد [یعنی] سه برابر نرخ رشد جمعیت که ۲/۳ درصد است» (تاجیک، ۱۳۸۵، ۱۴).

استان ایلام نیز به دلیل ویژگی‌هایی نظیر ساخت جمعیتی جوان و وضعیت خاص جغرافیایی و همجواری با مثلث خطر اعتیاد (خوزستان، لرستان و کرمانشاه) در معرض خطر جدی این پدیده قرار دارد. درهم تنیدگی روابط استان با این استان‌ها، روند تأثیرپذیری استان از پدیده‌ی مصرف مواد مخدر را سرعت بیشتری بخشیده است. استان ایلام از جمله استان‌های محروم و غیر برخوردار است که برای ورود به فاز توسعه‌ی اقتصادی اجتماعی و فرهنگی نیازمند به‌کارگیری تمامی استعدادها و نیروهای انسانی است و بخش عمده‌ای از این نیروها را جوانان تشکیل می‌دهند و بهره‌گیری مناسب از این نیروها مستلزم ایجاد شرایط بهزیستی و تندرستی آنهاست. با توجه به این‌که این پیکره اکنون در معرض یکی از خطرناک‌ترین آسیب‌های اجتماعی قرار گرفته است و می‌تواند تأثیر منفی و جبران‌ناپذیری بر روند توسعه‌ی انسانی و فرهنگی استان بر جای گذارد؛ بنابراین، این مقاله در پی آن است به این سؤال پاسخ دهد که میزان و گستره‌ی شیوع مصرف مواد مخدر در شهرستان ایلام در چه حدی است؟ مهم‌ترین انواع مواد مخدر مصرفی کدامند؟ و پراکندگی توزیع مصرف مواد مخدر مصرفی در نواحی چهارده‌گانه‌ی شهر ایلام به چه نحوی است؟

تعریف مفاهیم و اصطلاحات

اصطلاح «سوء مصرف مواد مخدر» یا «سوء استفاده از مواد مخدر» به طور کلی شامل مصرف موادی نظیر کوکائین، هرویین و ماری جوانا است که به عنوان مواد غیرقانونی در نظر گرفته می‌شوند. سوء استفاده از مواد قانونی از قبیل محلول‌ها، مواد فروخته شده در خارج از داروخانه، مواد مخدر تجویزی، سوء مصرف تنباکو و الکل یا استفاده از تنباکو و الکل توسط کودکان زیر سن قانونی می‌شود.

جمعیت پنهان: زمانی که اقرار آشکار به عضویت در یک جمعیت به طور بالقوه تهدید آفرین است، آن جمعیت را جمعیت پنهان می‌نامند. جمعیت پنهان دارای دو ویژگی است: «اولاً چارچوبی برای نمونه‌گیری وجود ندارد. بنابراین، اندازه و حدود جمعیت ناشناخته هستند و ثانیاً نگرانی‌های شدیدی در مورد حریم خصوصی وجود دارد؛ زیرا عضویت - در جمعیت پنهان - مستلزم رفتار غیرقانونی یا انگ بدنامی است» (هکتورن، ۱۹۹۷، ۱۷۴).

روش شناسی

روش تحقیق: مطالعات همه گیرشناسی توصیفی معمولاً با استفاده از سنجش‌های « پیمایش عمومی جمعیت خانوارها، دانش‌آموزان یا گروه‌های معتادان تحت برنامه‌های درمانی یا زندانی انجام می‌شود که مستلزم اطلاعات زمینه‌ای در مورد انواع مواد مصرفی، به ویژه مواد مخدر غیرقانونی است» (WHO، ۲۰۰۰؛ UNDCP، ۲۰۰۳؛ NIDA، ۱۹۹۸). چون جمعیت پنهان معمولاً در برگزیده‌ی جمعیت‌های نادری نظیر گروه‌های در معرض خطر ایدز، معتادان تزریقی مواد مخدر و ... است که دسترسی به چنین جمعیتی دشوار است؛ بنابراین، در این تحقیق از روش صید - صید مجدد استفاده شده است. در این روش که پیشتر برای ارزیابی و تخمین جمعیت‌های حیات وحش در جهان مورد استفاده قرار گرفته است. در حالت ایده‌آل این روش مستلزم داشتن دو منبع یا بیشتر با جزئیات کافی مربوط به افراد جهت شناسایی داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز است. وجود چند منبع به محقق امکان می‌دهد که با استفاده از شمار تعداد افرادی که در بیش از یک منبع حضور دارند، برای برآورد کثرت نمونه یا نسبت کل افراد خاصی در یک نمونه استفاده نماید. « برآورد تعداد افراد مشاهده‌نشده - پنهان - و سپس ترکیب آنها با تعداد افراد موجود در لیست منابع داده‌ها به منظور انجام برآورد شیوع کلی - اعتیاد - صورت می‌گیرد» (همان: ۱۲۳). مطالعه‌ی حاضر به دلیل این‌که جهت دستیابی به تخمینی علمی از میزان شیوع مصرف مواد مخدر در شهرستان ایلام بر گروه‌های تحت درمان در مراکز درمانی و اردوگاه‌های بازپروری معتادان و مراکز خودمعرف، متمرکز شده و صرفاً عوامل خصیصه‌ای آنان را بررسی می‌کند، از نوع مطالعات همه‌گیرشناسانه‌ی توصیفی قلمداد می‌شود.

جامعه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری این مطالعه شامل کلیه‌ی معتادان شناسایی شده و مراجعان به مراکز درمان و مراکز خودمعرف شهر ایلام است که پس از تفکیک معتادان شهرستان ایلام از کل استان و نیز حذف موارد تکراری به عنوان جامعه‌ی آماری مورد بررسی قرار گرفته‌اند و تعدادی از آنان نیز از طریق بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری مخاطب‌محور شناسایی شده‌اند. به طورکلی، در این تحقیق از روش‌های نمونه‌گیری ترکیبی؛ یعنی استفاده از لیست‌های موازی (صید- صید مجدد) و نیز روش گلوله برفی استفاده شده است.

ابزار گردآوری داده‌ها

برای استخراج داده‌های مورد نیاز از اسناد و پرونده‌های مصرف‌کنندگان مواد مخدر از پرسش‌نامه‌ی ای بسته پاسخ و مبتنی بر چک لیست استفاده گردیده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: داده‌ها به نرم افزار Excel معرفی شده و برای ویرایش و حذف موارد تکراری از امکانات search و find نرم افزار استفاده و موارد تکراری حذف گردیده‌اند. پس از آن، داده‌های نهایی به نرم‌افزار spss نسخه ۱۹ معرفی شده و مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. روش های آماری مورد استفاده در این تحقیق عمدتاً آمار توصیفی؛ یعنی فراوانی و درصد نسبی و تجمعی و نمایش گرافیکی در قالب نمودارهاست. برای تخمین جمعیت پنهان و تخمین کل جمعیت مصرف‌کنندگان مواد در شهرستان ایلام نیز محاسبات لازم به عمل آمده که در بخش مربوطه تشریح شده است.

یافته‌ها

جدول شماره (۱): توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر برحسب نسبت اعتیاد

نسبت معتادان به جمعیت ۱۵ سال به بالا	تعداد معتادان	جمعیت بالای ۱۵ سال		منطقه	
		مرد	مرد و زن		
مرد	مرد و زن				
۲/۱	۱/۰۵	۱۳۸۶	۶۵۹۴۷	۱۳۱۴۹۱	شهر ایلام
۲/۲	۱/۱	۱۷۱۳	۷۸۸۳۳	۱۵۷۰۷۰	شهرستان ایلام

اطلاعات جدول شماره (۱) نشان می‌دهد که در شهر ایلام، درصد معتادان نسبت به کل جمعیت ۱۵ سال به بالا، ۱/۰۵ درصد و نسبت به جمعیت ۱۵ سال به بالای مردان، ۲/۱ درصد است. این ارقام برای جمعیت ۱۵ سال به بالای شهرستان به ترتیب ۱/۱ و ۲/۲ درصد است که ارقام شهرستان اندکی از شهر ایلام بیشتر است.

جدول شماره (۲): توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر ساکن در مناطق و نواحی شهر و حومه

منطقه شهرداری	ناحیه شهری	تعداد معنادان	درصد	درصد معناد منطقه به کل معنادان
شهرداری منطقه ۱	مرکزی	۱۵۳	۸/۹	۵۰/۵
	زیان(تپه شاهد)	۱۱۱	۶/۵	
	بانور - هانیوان	۱۳۷	۸	
	استاداری	۱۰۷	۶/۲	
	سبزی آباد	۲۰۷	۱۲/۱	
	مبارزان	۸۷	۵/۱	
	چالیمار	۶۴	۳/۷	
شهرداری منطقه ۲	بانیرز	۸۰	۴/۷	۳۰/۴
	شادآباد	۷۰	۴/۱	
	نوروزآباد	۷۹	۴/۶	
	پیچ آشوری	۵۵	۳/۲	
	صداوسیما	۴۴	۲/۶	
	فرهنگیان	۱۳۰	۷/۶	
	جانبازان	۶۲	۳/۶	
	جمع کل شهر ایلام	۱۳۸۶	۸۰/۹	۸۰/۹
دهستان حومه	بانتقلان، چالسرا و هفت چشمه	۱۲۴	۷/۲	۱۹/۱
	دهستان میشخاص	۵۲	۳	
	بخش چوار	۱۵۱	۸/۸	

اطلاعات جدول شماره (۲) نشان می‌دهد که ۵۰/۵ درصد مصرف‌کنندگان مواد مخدر در حوزه‌ی جغرافیایی شهرداری منطقه یک، ۳۰/۴ درصد در حوزه‌ی جغرافیایی شهرداری منطقه دو - به طور کلی ۸۰/۹ درصد در شهر ایلام - و بقیه‌ی مصرف‌کنندگان (۱۹/۱ درصد) در خارج از شهر ایلام (در بخش چوار و حومه و میش خاص) زندگی می‌کنند. اطلاعات مربوط به نواحی مختلف شهر ایلام بیانگر آن است که محله‌ی سبزی‌آباد با ۱۲/۱ درصد، بیشترین تعداد مصرف‌کننده‌ی مواد و پس از آن به ترتیب محله‌ی مرکزی با ۸/۹ درصد،

محله‌ی بان‌بور با ۸ درصد، محله‌ی فرهنگیان با ۷/۶ درصد، محله‌ی ژیان با ۶/۵ درصد، محله‌ی استانداری با ۶/۲ درصد و محله‌ی مبارزان با ۵/۱ درصد بالاترین درصدها را بخود اختصاص داده و سایر محلات نیز بین ۳ تا کمتر از ۵ درصد مصرف‌کننده‌ی مواد مخدر را دارا هستند و محله‌ی صداوسیما با ۲/۶ درصد مصرف‌کننده‌ی مواد کمترین تعداد را از این حیث به خود اختصاص داده است. در حوزه‌ی خارج از شهر ایلام نیز بخش چوار با ۸/۸ درصد بیشترین و پس از آن دهستان حومه شامل هفت‌چشمه، بانقلان، چالسرا و مهدی‌آباد با ۷/۲ درصد در رده‌ی بعدی قرار می‌گیرد و دهستان میش‌خاص با ۳ درصد کمترین میزان را به خود اختصاص داده است. به طور کلی، در سطح شهرستان ایلام رتبه‌ی اول مصرف‌کنندگان مواد مخدر شناسایی شده، متعلق به محله‌ی سبزی‌آباد، محله‌ی مرکزی شهر، بخش چوار، محله‌ی بان‌بور و کمترین میزان متعلق به محله‌ی صدا و سیما (بلوار آزادی) است.

جدول شماره (۳): توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر برحسب گروه سنی

درصد	فراوانی	مقادیر گروه سنی
۱/۱	۱۸	کمتر از ۲۰ سال
۳۴/۷	۵۹۴	۲۱-۳۰
۳۵/۴	۶۰۶	۳۱-۴۰
۱۹/۲	۳۲۹	۴۱-۵۰
۵/۴	۹۳	۵۱-۶۰
۴/۲	۷۳	۶۱ به بالا
۱۰۰	۱۷۱۳	جمع

اطلاعات جدول شماره (۳) نشان می‌دهد که بیشتر مصرف‌کنندگان مواد مخدر به گروه سنی ۳۱-۴۰ ساله با ۳۵/۴ درصد و گروه سنی ۲۱-۳۰ ساله با ۳۴/۷ درصد تعلق دارند. به عبارتی، ۷۰/۱ درصد مصرف‌کنندگان مواد مخدر در این گروه‌های سنی قرار دارند.

جدول شماره (۴): توزیع مصرف‌کنندگان موادمخدر برحسب دهه تولد

درصد	فراوانی	مقادیر متولدین
۴/۴	۷۵	دهه ۲۰
۵/۴	۹۳	دهه ۳۰
۱۹/۳	۳۳۰	دهه ۴۰
۳۵/۲	۶۰۳	دهه ۵۰
۳۴/۶	۵۹۲	دهه ۶۰
۱/۲	۲۰	دهه ۷۰
۱۰۰	۱۷۱۳	جمع

اطلاعات جدول شماره (۴) نشان می‌دهد که متولدین دهه‌ی ۵۰ یا ۳۵/۲ درصد و متولدین دهه‌ی ۶۰ یا ۳۴/۶ درصد بیشترین فراوانی مصرف‌کنندگان مواد را به خود اختصاص داده‌اند، به نحوی که ۶۹/۸ درصد معتادان شناسایی شده، متعلق به متولدین این دو دهه هستند و متولدین دهه‌ی ۷۰ کمترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره (۵): توزیع مصرف‌کنندگان موادمخدر برحسب میانگین و ... سن و سن شروع مصرف

سن شروع	سن	متغیر مقادیر
۲۴/۸	۳۵/۵	میانگین
/۲۲۲	/۲۳۹	انحراف از میانگین
۲۳	۳۴	میان
۲۰	۳۰	نما
۸	۱۸	حداقل

اطلاعات جدول شماره (۵) نشان می‌دهد که در جمعیت مورد مطالعه‌ی مصرف‌کننده‌ی مواد مخدر، میانگین سنی ۳۵/۵ سال، نما ۳۰ سال، کمترین سن، ۱۸ سال و بالاترین سن ۷۳ سال است و همچنین، در ارتباط با سن شروع اعتیاد، میانگین سن آنان ۲۴/۸ سالگی، نما ۲۰ سال، کمترین سن شروع اعتیاد ۸ سالگی و بالاترین سن شروع ۶۶ سالگی بوده است.

جدول شماره (۶): توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر بر حسب نوع ماده‌ی مخدر مصرفی

نوع ماده‌ی مخدر	تعداد مصرف‌کننده	درصد
تریاک	۹۵۹	۵۶
کراک	۶۰۰	۳۵
شیشه	۴۳۷	۲۵/۵
هرویین	۱۱۸	۶/۹
شیره	۱۹۵	۱۱/۴
اکستازی	۲۸	۱/۶

اطلاعات جدول شماره (۶) که توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر بر حسب نوع ماده‌ی مخدر مصرفی را نشان می‌دهد، بیانگر آن است که ۵۶ درصد تریاک، ۳۵ درصد کراک، ۲۵/۵ درصد شیشه، ۱۱/۴ درصد شیره و ۶/۹ درصد نیز هرویین مصرف می‌کنند. مصرف مورفین با ۵ درصد کمترین میزان را بخود اختصاص داده است. از نکات برجسته اطلاعات فوق، روی‌آوری ۶۰/۵ درصد مصرف‌کنندگان به مصرف مواد مخدر نوین (شیشه و کراک) است.

جدول شماره (۷): توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر بر حسب ترکیب ماده‌ی مخدر مصرفی

تعداد مواد مخدر مصرفی	تعداد مصرف‌کننده	درصد
یک ماده	۱۰۴۲	۶۰/۸
دو ماده	۵۲۰	۳۸/۲
بیش از دو ماده	۱۵۱	۲/۶
جمع	۱۷۱۳	۱۰۰

اطلاعات جدول شماره (۷) نشان می‌دهد که ۶۰/۸ درصد مصرف‌کنندگان مواد از یک ماده‌ی مخدر، ۳۸/۲ درصد از دو نوع ماده‌ی مخدر و ۲/۶ درصد از سه نوع ماده‌ی مخدر استفاده می‌کنند.

جدول شماره (۸): توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر بر حسب مهم‌ترین ترکیب‌های ماده‌ی مخدر مصرفی

درصد	تعداد مصرف‌کننده	نوع ماده‌ی مخدر
۳۳/۶	۱۴۷	کراک - شیشه
۱۸/۹	۱۸۱	تریاک - شیشه
۱۲/۶	۱۲۱	تریاک - شیره
۱۴/۲	۸۵	تریاک - کراک
۵۵/۱*	۶۵	شیشه - هرویین

جدول شماره (۸) که توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر بر حسب ترکیب ماده‌ی مخدر مصرفی را نشان می‌دهد، بیانگر استفاده‌ی ۳۳/۶ درصد افراد از مواد مخدر شیشه و کراک، استفاده‌ی ۱۸/۹ درصد افراد از مواد مخدر شیشه و تریاک، استفاده‌ی ۴/۹ درصد افراد از مواد مخدر هرویین و شیشه، استفاده‌ی ۱۴/۲ درصد افراد از مواد مخدر تریاک و کراک و استفاده‌ی ۱۲/۶ درصد افراد از مواد مخدر تریاک و شیره است و بقیه‌ی ترکیب‌ها درصدهای اندکی را به خود اختصاص داده‌اند.

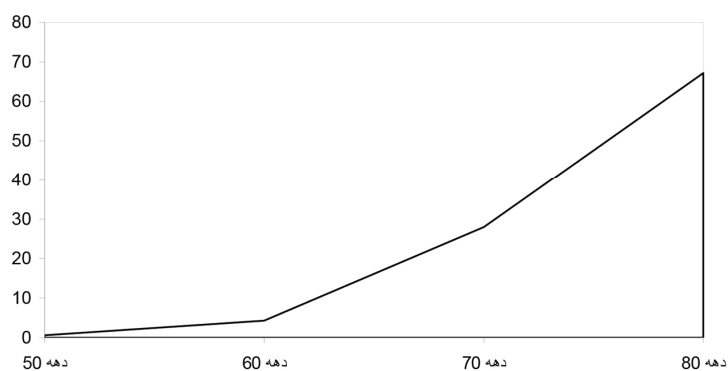
جدول شماره (۹): توزیع مصرف‌کنندگان بر حسب زمان شروع اعتیاد

درصد	فراوانی	مقادیر	دهه
۱/۶	۸	۵۰	دهه ۵۰
۴/۳	۵۸	۶۰	دهه ۶۰
۲۸	۳۸۱	۷۰	دهه ۷۰
۶۷/۲	۹۱۴	۸۰	دهه ۸۰
۱۰۰	۱۳۶۱	جمع	

*- یعنی ۵۵/۱ درصد کسانی که شیشه مصرف می‌کنند، هرویین نیز مصرف می‌کنند.

اطلاعات جدول شماره (۹) نشان می‌دهد که دوره‌ی زمانی شروع مصرف مواد مخدر از سوی مصرف‌کنندگان شناسایی شده، از ۶ درصد در دهه‌ی ۱۳۵۰ به ۳/۴ درصد در دهه‌ی ۱۳۶۰ و سپس، به ۲۸ درصد در دهه‌ی ۱۳۷۰ رسیده و در دهه‌ی ۱۳۸۰ به میزان فوق‌العاده نگران‌کننده‌ی ۶۷/۲ درصد افزایش یافته است. به عبارتی، رشد سریع و غیرقابل انتظار شروع مصرف مواد مخدر در دهه‌ی مذکور نشانه‌ی ظرفیت بسیار خطرناک روی‌آوری به مصرف مواد مخدر در استان بوده و نیازمند تحقیقات بیشتر در این زمینه هستیم.

نمودار (۱): توزیع مصرف‌کنندگان بر حسب زمان شروع اعتیاد

جدول شماره (۱۰): توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر بر حسب سن شروع اعتیاد

درصد		فراوانی	مقادیر
نسبی	تجمعی		
۲۳/۴	۲۳/۴	۲۶۶	کمتر از ۲۰ سالگی
۷۴/۴	۵۰/۹	۵۷۸	۲۰-۲۹ سالگی
۹۶/۷	۲۲/۳	۲۵۳	۳۰-۳۹ سالگی
۹۹/۳	۲/۶	۳۰	۴۰-۴۹ سالگی
۹۹/۹	۱/۶	۷	۵۰-۵۹ سالگی
۱۰۰	۱/۱	۱	بیش از ۶۰ سالگی
-	۱۰۰	۱۱۳۶	جمع

اطلاعات جدول شماره (۱۰) نشان می‌دهد که بیشترین درصد سن شروع مصرف در بین مصرف کنندگان مواد مخدر با ۵۰/۹ درصد به گروه سنی ۲۰-۲۹ سال تعلق دارد و پس از آن به ترتیب، گروه‌های سنی کمتر از ۲۰ سال با ۲۳/۴ درصد و گروه سنی ۳۰-۳۹ سال با ۲۲/۳ درصد قرار دارند و کمترین میزان مربوط به گروه‌های سنی بالای ۴۰ سال با مجموع ۳/۳ درصد بوده است. هم‌چنین، درصد تجمعی جدول فوق بیانگر میزان بسیار زیاد آغاز مصرف مواد مخدر در گروه های سنی جوان؛ یعنی کمتر از ۳۰ سال با ۷۴/۴ درصد در جمعیت مورد مطالعه است.

جدول شماره (۱۱): توزیع مصرف‌کنندگان مواد مخدر بر حسب سابقه مصرف (زمان)

درصد		فراوانی	مقادیر
نسبی	تجمعی		
۲۶/۷	۲۶/۷	۳۶۳	کمتر از ۵ سال
۶۴/۹	۳۸/۲	۵۲۰	۶-۱۰ سال
۸۶/۳	۲۱/۴	۲۹۱	۱۱-۱۵ سال
۹۴/۶	۸/۳	۱۱۳	۱۶-۲۰ سال
۱۰۰	۵/۴	۷۴	بیش از ۲۰ سال
-	۱۰۰	۱۳۶۱	جمع

جدول شماره (۱۱) نشان می‌دهد که از نظر سابقه‌ی مصرف، ۲۶/۷ درصد از افراد مورد مطالعه کمتر از ۵ سال، ۳۸/۲ درصد بین ۶ تا ۱۰ سال و ۲۱/۴ درصد بین ۱۱ تا ۱۵ سال سابقه‌ی مصرف دارند. درصد تجمعی برای گروه‌های مصرف‌کننده‌ی کمتر از ۱۰ سال در حدود ۶۵ درصد است که بیانگر رشد میزان مصرف مواد مخدر و درگیر شدن افراد در مصرف مواد و نیز شیوع این پدیده در سطح شهرستان است.

تخمین تعداد مصرف‌کنندگان مواد مخدر در سال ۱۳۹۲ در شهرستان ایلام:

افراد لیست اول = n_1

افراد لیست دوم = n_2

افراد لیست هستند = m

جمعیت پنهان = x

افراد لیست که در هر دو لیست حضور دارند = a

افراد لیست که در لیست اول هستند، اما در لیست دوم نیستند = b

افراد لیست که در لیست دوم هستند، اما در لیست اول نیستند = c

فاصله اطمینان = 1.96

کل جمعیت تخمینی = N

جمعیت مشاهده شده = a + b + c

جمعیت پنهان = N - n

$c = \frac{b \cdot a}{n}$

$\frac{1.96 \cdot \sqrt{(n1 \cdot n2 \cdot b \cdot c)}}{m}$ = فاصله اطمینان ۹۵٪

تعداد جمعیت تخمینی معنادان شهرستان ایلام = ۷۹۳۹ +/- ۱۲۴۵ (۶۶۹۴ تا ۹۱۸۴)

بر اساس محاسبات به عمل آمده، برآورد می‌شود که جمعیت پنهان معنادان در شهرستان ایلام در حدود ۶ هزار و ۶۹۴ نفر است و بر این اساس تخمین زده می‌شود که تعداد معنادان در این شهرستان به احتمال ۹۵٪ نزدیک به ۷ هزار نفر (و به عبارتی بین ۶ هزار و ۶۹۴ تا تقریباً ۹ هزار و ۱۸۴ نفر) است و اگر چنین عددی را جهت تعیین میزان شیوع اعتیاد به مواد مخدر بپذیریم، نسبت اعتیاد به کل جمعیت ۱۵ سال به بالای شهرستان رقم ۵/۱ درصد و نسبت به جمعیت ۱۵ سال به بالای مردان، رقم نگران‌کننده‌ی ۱۰ بدست می‌آید که در هر دو مورد بسیار بالاتر از میانگین کشوری و جهانی است و می‌تواند به منزله‌ی امری فاجعه‌آمیز مورد بررسی قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

قرار داشتن ۷۰/۱ درصد مصرف‌کنندگان مواد مخدر در گروه‌های سنی ۲۱-۴۰ سال که سن بالندگی و فعالیت اقتصادی و تولیدی است از این حیث، درگیر شدن افراد این گروه‌های سنی به اعتیاد پیامدهای سنگینی را به لحاظ اقتصادی، سیاسی و اجتماعی برای جامعه در پی دارد. تعداد کمتر معنادان متولد دهه‌ی ۷۰ در آمارهای موجود، بیانگر واقعی تعداد کمتر معنادان در این گروه نیست و چنان که می‌دانیم، جمعیت معنادان شناسایی شده اغلب دربرگیرنده‌ی افرادی است که از ادامه‌ی مصرف به ستوه آمده و برای درمان و ترک اعتیاد داوطلبانه به مراکز بازپروزی و ترک اعتیاد مراجعه کرده‌اند؛ در حالی که با احتساب جمعیت پنهان برآورد شده به ارقام خیره‌کننده‌ای در زمینه‌ی تعداد مصرف‌کنندگان و میزان شیوع اعتیاد مواجه می‌شویم. میانگین سنی ۲۴/۸ سال در سن شروع اعتیاد و نمای سن ۳۰ سال و ۲۰ سال سن شروع اعتیاد در بین معنادان و رشد آمار معنادان در دهه‌ی ۷۰ در شهرستان ایلام بیانگر درخطر بودن و درگیری واقعی متولدین دهه‌ی ۷۰ و نیز درگیری بالفعل متولدین دهه‌ی ۶۰ با معضل اعتیاد است. از سویی دیگر، زمان شروع اعتیاد ۶۷/۲ درصد معنادان در دهه‌ی ۸۰ و نیز ۲۸ درصد در دهه‌ی ۷۰ بیانگر روند رو به رشد سریع اعتیاد در شهرستان ایلام است. توزیع درصد نسبی سن شروع اعتیاد در نواحی مختلف شهرستان ایلام، بیانگر الگوی تقریباً واحد سن شروع مصرف مواد مخدر در سطح شهرستان است. به نحوی که

تقریباً بیش از نیمی از مصرف‌کنندگان مواد مخدر در کلیه‌ی محلات شهری و مناطق شهرستان از سنین بین ۲۰-۲۹ سالگی اولین بار مصرف مواد مخدر را تجربه کرده‌اند. نتایج کلی تحقیق نشان می‌دهد که اعتیاد در شهرستان ایلام به عنوان پدیده‌ای مذکرگزين، جوان‌گزين، مجردگزين، شهرنشين‌گزين، کم‌سوادگزين و قشر متوسط‌گزين عمل نموده و دارای روندی تصاعدي و بی‌وقفه بوده و رشد آن در دهه‌ی ۷۰ آغاز و در دهه‌ی ۸۰ سرعت گرفته و نوعی جابه‌جایی از مصرف مواد سنتی (نظیر تریاک) به سمت مواد مخدر جدید صنعتی و آشپزخانه‌ای (نظیر شیشه و کراک) در حال رخ دادن است. چنان‌که در تحقیق دیگر نشان داده‌ایم، برخلاف تصور عموم، فرد از طریق تماس با فروشندگان مواد، معتاد نمی‌شود، بلکه از طریق مصرف‌کنندگان مواد و در محیط‌های اجتماعی غیررسمی نظیر شرکت در محافل دوستانه، مهمانی‌ها، ارتباط با همسالان و معاشرت‌های خانوادگی امکان آشنایی و دسترسی به مواد را می‌یابد. این نتیجه با یافته‌های ایزادورچاین (۱۹۶۴) نیز همخوانی دارد و نیز چنان‌که قبلاً نیز در بررسی مطالعات اعتیاد در استان نشان داده‌ایم، «برخلاف پدیده‌ی خودکشی» (فیض‌اللهی، ۲۱۳، ۱۳۸۸-۱۹۳)، اعتیاد در استان پدیده‌ی ای مجردگزين، بیکارگزين و مذکرگزين است (فیض‌اللهی، ۱۳۹۰)، مطالعه‌ی حاضر نیز بر چنین نتیجه‌گیری‌هایی تأکید دارد. نتایج مطالعه‌ی حاضر، بیانگر این است که اعتیاد در ایلام دارای روندی تصاعدي و بی‌وقفه بوده و رشد آن در دهه‌ی ۷۰ آغاز و در دهه‌ی ۸۰ سرعت گرفته است. یافته‌های فرتحليل مطالعات اعتیاد در استان ایلام نیز نشان می‌دهد که «بالاترین نرخ اعتیاد در گروه‌های سنی ۲۰-۲۹ ساله با ۴۹/۵ درصد و میانگین سنی افراد معتاد ۲۴/۵ سال بوده است. بالاترین نرخ اعتیاد به جوانان (۴۹/۵ درصد)، مجردان (۵۸ درصد)، بیکاران (۴۸ درصد) و شهرنشینان (۷۷ درصد) اختصاص داشته است (فیض‌اللهی، ۱۳۹۰) هم‌چنین، در مطالعات قبلی مهم‌ترین ماده‌ی مصرفی تریاک (۶۳ درصد) بوده است (همان، ۱۳۹۰). براساس نتایج مطالعه‌ی حاضر نیز جوانان، مجردان و شهرنشینان بالاترین درصدها را به خود اختصاص داده‌اند ولیکن از نظر اشتغال نوعی جا به جایی از بیکاران به شاغلان معتاد و نیز نوعی جا به جایی از مصرف مواد مخدر سنتی (نظیر تریاک) به سمت مواد مخدر جدید صنعتی و آشپزخانه‌ای (نظیر شیشه و کراک) در حال رخ دادن است. نرخ اعتیاد در بین افراد جوان شیوع بیشتری داشته است که «بیانگر کاهش سن اعتیاد در استان است» (فیض‌اللهی، ۱۳۹۰) و با نتایج مطالعه‌ی حاضر همخوانی دارد.

پیشنهادها

- تکرارپذیری و مطالعه‌ی موضوع حاضر در سطح شهرستان یا استان ضمن وسعت‌بخشی به گستره تحقیق، نوعی ارزیابی تلقی شده و براعتبار یافته‌ها می‌افزاید. به نظر می‌رسد لازم است این موضوع یا موضوعات مرتبط با آن، مجدداً به بررسی نهاده شوند.

- توجیه مسئولان نهادهای متولی بحث اعتیاد در استان جهت به هنگام سازی اطلاعات و آمارها؛
- الزام ادارات متولی آسیب های اجتماعی به بهسازی کیفیت نیروی انسانی مرتبط با آسیب های اجتماعی و به کارگماری خبرگان سازمان در این حوزه ها یا استخدام افراد متخصص جهت انجام چنین وظایفی؛
- خارج ساختن بحث آسیب ها از وضعیت ناموجه محرمانه بودن و همکاری با محققان ؛
- انجام مطالعات کیفی در حوزه ی اعتیاد به منظور شناخت عمیق الگوها و منطق پنهان این پدیده؛
- انجام سرشماری یا انجام مطالعات شیوع شناسی توصیفی (نظیر مطالعه حاضر) و نیز شیوع شناسی تحلیلی در سطح استان و نیز انجام مطالعات اتیولوژی اعتیاد؛

منابع و مأخذ

الف) فارسی:

- بلیکی، نورمن (۱۳۸۴)، طراحی پژوهش های اجتماعی، حسن چاوشیان، تهران: نشرنی.
- تاجیک، محمدرضا و میرسلیمانی، الهام (۱۳۸۵)، جامعه شناسی اعتیاد در ایران امروز، تهران: نشر مهاجر.
- فیض اللهی، علی (۱۳۸۸)، فراتحلیل مطالعات خودکشی در استان ایلام، همایش ملی خودکشی، دفتر تحقیقات کاربردی نیروی انتظامی استان ایلام.
- فیض اللهی، علی (۱۳۹۰)، فراتحلیل مطالعات اعتیاد در استان ایلام، دانشگاه ایلام، معاونت پژوهش و فناوری.
- میرسلیمانی، لاله و همکاران (۱۳۸۸)، مقایسه رفتارهای جنسی و رفتارهای آسیب به خود در سوء مصرف کنندگان مواد مخدر، در مجله اعتیاد پژوهی، سال سوم، شماره ۹.
- نوروزی، محمدرضا و همکاران (۱۳۸۴)، راهنمای جامع درمان اعتیاد، چاپ دوم، تهران: چاپ طیف نگار.
- نوری، رویا (۱۳۸۸)، تحلیل روند اعتیاد در طی دودهمه اخیر، خبرنامه پژوهشی، شماره ۱۸، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران.
- هاشمی، علی (۱۳۸۳)، نگاه نو، اقدام نودر مبارزه باموادمخدر، جلدیکم، تهران: دبیرخانه ستاد مبارزه بامواد مخدر.

ب) انگلیسی

- Braunstein, MS. (1993): Sampling a hidden population: noninstitutionalized drug users, AIDS Educ Prev. 1993 Summer ; 5(2) : 131140-
- EMCDDA(2009): Polydrug use: patterns and responses, Selected Issue Lisbon.
- Griffiths, P., Gossop, M., Powis, B. and Strang, J. (1993) Reaching hidden populations of drug users by privileged access interviewers: methodological and practical issues, Addiction, vol. 88, 16171626-.
- Heckathorn , Douglas. D (1997) : Respondent-Driven Sampling: A New Approach to the Study of Hidden of Hidden Populations, in: Social Problems,Vol. 44, No. 2 , pp. 174199-.
- Kandel,Denise & et al (1976): The Epidemiology of Drug Use among New York State High School Students Distribution, Trends, and Change in Rates of Use; AJPH January, 1976, Vol. 66, No. 1.
- Matthias Schonlau & Elisabeth Liebau (2012): Respondent-driven sampling , The Stata Journal,Volume 12 Number 1: pp. 7293-.
- National Research Council. (2001) Informing America's Policy on Illegal Drugs: WhatWe Don't Know Keeps Hurting US. Editors, Manski C., Pepper J., Petrie C. National Academy Press, Washington,D.C.
- Steve Selvin (2011): Statistical Tools for Epidemiologic Research, Oxford University Press.
- Sloboda, Zilia(2005): Epidemiology of drug abuse. Springer science.
- United Nations Office on Drugs and Crime (2008): A Brief Overview on World Drug Report.
- Vogt, W. P. (1999): Dictionary of Statistics and Methodology: A Nontechnical Guide for the Social Sciences, London: Sage.

The Status of Drug Abusers' Consumption and Distribution in Ilam Township

(the epidemiologic visage of addiction in Ilam township)

Parvaneh Danesh¹

Ali Feizolahi²

Saeideh Heidari³

Abstract

The purpose of the present study is to obtain an analytical-descriptive knowledge of the narcotic outbreak throughout Ilam city. It tries to analyze the rate and prevalence of the narcotic outbreak and most significant narcotic used and its distribution in fourteen various parts of the city. The data collection of the addicts who have referred to the clinical centers and addiction abandon camps; have been done through the descriptive epidemiology method by the use of questionnaire based on check list and method of prey- reprey along with snowball sampling. Moreover, through the usage of statistical extra geometrical formula, the hidden population of addicts is calculated and the approximate real number of addicts in Ilam city is estimated. The overall findings of the research show that addiction in Ilam city is functioned as a male-chose, young-chose, single - chose, burgess-chose, illiterate-chose and middle class chose phenomenon. It has a continuous and progressive procedure and through the decades of 70s to 80s its development has been increased. The research also indicates that a kind of replacement of traditional use of narcotic (like opium) with the new industrial and kitchen narcotics (such as crack and glass) are going to happen. It is estimated that the addict population in Ilam city are about 7000 and the rate of addiction prevalence is about 5.1% for the population of above 15 years old.

Key Words: addiction outbreak, drug abuse, hidden population, prey- reprey method

1. Assistant professor of Tehran Payame Noor University

2. PhD candidate in Sociology

3. M.A of women studies